

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย เรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธ ผู้วิจัยได้จัดกระทำตามขั้นตอนและวิธีดำเนินการที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติกำหนด ดังนี้

การกำหนดหัวข้อที่จะทำการวิจัย

การกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะทำการวิจัยครั้งนี้ มีที่มาจากสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ คือ

- ๑ ผู้วิจัยประสบปัญหาเกี่ยวกับการตอบคำถามข้อสังสัยต่าง ๆ ของนักศึกษาในการสอนรายวิชาทางการ

๒ ผู้วิจัยต้องการหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการศึกษาค้นคว้าพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในคัมภีร์พระไตรปิฎก เพื่อนำองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการพูดในพุทธศาสนามาอธิบายแก่นักศึกษา

โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นของสาเหตุดังกล่าวมากำหนดเป็นหัวข้อสำคัญในการศึกษาวิจัย โดยตั้งชื่อหัวข้อเรื่องการวิจัยว่า วิชาศาสตร์แนวพุทธ

การกำหนดประเด็นปัญหาที่จะทำการศึกษาวิจัย

การกำหนดประเด็นปัญหา หรือหัวข้อสำคัญที่จะทำการศึกษาในงานวิจัยเรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธ ทั้งประเด็นที่เป็นหัวข้อใหญ่ และประเด็นที่เป็นหัวข้อย่อย เป็นองค์ประกอบเดียวกัน ที่สำคัญที่สุด ได้ดำเนินการโดยการทบทวนเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวใน บทที่ ๒ จากนั้นก็ได้นำผลของการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยดังกล่าวมากำหนดประเด็นหัวข้อสำคัญที่จะทำการศึกษา สำหรับรายละเอียดในการดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดประเด็นที่จะทำการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

๑. การกำหนดประเด็นปัญหาหรือหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่

การดำเนินการในการกำหนดประเด็นปัญหา หรือหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ที่จะศึกษาในงานวิจัย เรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่มีเนื้อหาสาระ

ครอบคลุมถูกต้องตามกระบวนการพัฒนาระบบการสื่อสารของบุคคลในสังคม และเพื่อช่วยในการจัดลำดับหัวข้อสำคัญที่จะศึกษาค้นคว้าได้ถูกต้องสมพันธ์กัน ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการนำแบบจำลององค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดประเด็น หัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ที่จะทำการศึกษาวิจัย เหตุผล เพราะ

แบบจำลองการสื่อสาร หมายถึง ตัวแทนที่แสดงถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงขององค์ประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าแต่ละองค์ประกอบนั้นมีหน้าที่และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างไร ในแบบจำลองนี้ การกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรสำคัญ ๆ แต่ละตัว ซึ่งตัวแปรเหล่านั้นถือว่าเป็นตัวแปรอิสระที่มีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการสื่อสาร ซึ่งถือว่าเป็นตัวแปรตาม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ๒๕๓๗ : ๘๑)

สำหรับแบบจำลองกระบวนการสื่อสารที่นำมาใช้ในการกำหนดประเด็นปัญหา หรือ หัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือก แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของลาสเวลล์ (๑๙๓๑) มาเป็นกรอบในการกำหนด ซึ่งแบบจำลองนี้ได้กำหนดองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ไว้ ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑. ใคร (Who ?)

องค์ประกอบที่ ๒. กล่าวว่าอะไร (Say What ?)

องค์ประกอบที่ ๓. ส่งผ่านล่องทางใด (In what channel ?)

องค์ประกอบที่ ๔. ถึงใคร (To whom ?)

องค์ประกอบที่ ๕. เกิดผลอย่างไร (With what effect ?)

โดยผู้วิจัยนำองค์ประกอบทั้ง ๕ องค์ประกอบ ตามแบบจำลองกระบวนการสื่อสารของลาสเวลล์มาปรับเป็นประเด็น หรือหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ในงานศึกษาวิจัยเรื่อง วิทยาศาสตร์และพุทธ ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑. ไคร กำหนดเป็นประเด็นหรือหัวข้อศึกษาพิธีธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผู้พูด (Speaker)

องค์ประกอบที่ ๒. กล่าวว่าอะไร กำหนดเป็นประเด็นหรือหัวข้อศึกษา พิธีธรรมคำสอนเกี่ยวกับ สารที่นำมาใช้สื่อสาร (Speech)

องค์ประกอบที่ ๓. ส่งผ่านอะไร กำหนดเป็นประเด็นหรือหัวข้อศึกษาพิธีธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสาร (Communication Channel)

องค์ประกอบที่ ๔. ถึงไคร กำหนดเป็นประเด็นหรือหัวข้อศึกษาพิธีธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผู้ฟัง (Audience)

องค์ประกอบที่ ๕. เกิดผลอย่างไร กำหนดเป็นประเด็นหรือหัวข้อศึกษาพิธีธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผลของการพูด (Response)

๒. การกำหนดประเด็นปัญหาหรือหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้ออยู่อย่าง

หลังจากการกำหนดประเด็น หรือหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ที่จะทำการศึกษา วิจัยเสร็จเรียบร้อย ลำดับต่อมาผู้วิจัยได้นำประเด็น หรือหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่แต่ละหัวข้อดังกล่าวมากำหนดหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้ออยู่อย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดของเนื้อหาต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่จะทำการวิจัย สำหรับกรอบที่นำมาใช้ในการกำหนดหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้ออยู่อย ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้ คือ

๑) กำหนดหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้ออยู่อยตามแบบอย่างในหนังสือตำราภาษาไทย หรือวิชาการพูด ดังรายละเอียดที่กล่าวในบทที่ ๒ ในหัวข้อความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพูดสื่อสาร

๒) กำหนดหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้ออยู่อยขึ้นใหม่ กล่าวคือ หากหัวข้ออยู่อยข้อใดมี ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ไม่มีกำหนดในหนังสือตำราภาษาไทย ตามที่อ้างในข้อที่ ๑) ผู้วิจัยจะ กำหนดหัวข้ออยู่อยดังกล่าวขึ้นมาใหม่

การตั้งสมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ โดยการพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่ได้กำหนด ว่า ๑) เพื่อศึกษาพิธีธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดในพระไตรปิฎก ตามแบบจำลอง

องค์ประกอบของกระบวนการคิดต่อสื่อสาร และ ๒) เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาทางการและรายวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพูดแก่นักศึกษา จากนั้นได้นำจุดมุ่งหมายทั้ง ๒ ประการ มากำหนดเป็นกรอบในการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่จะทำการวิจัย โดยแบ่งการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลออกเป็นสองส่วน คือ

ส่วนแรก ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับคำอธิบายเนื้อหาต่าง ๆ ในหนังสือ ตำรา ด้านวิทยาศาสตร์ หรือวิชาการพูด จำนวน ๑๐๒ เล่ม ผลของการศึกษาดังรายละเอียดตามที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพูดสื่อสารในบทที่ ๒

ส่วนที่สอง ศึกษาระบบรวมข้อมูลพัฒนาการศึกษาค้นคว้าภาษาไทย สามารถตรวจสอบข้อมูลพัฒนาการศึกษาค้นคว้าภาษาไทย จำนวน ๑๐๓๓ ข้อธรรม (ดังแสดงในภาคผนวก รายการที่ ๓)

หลังจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งสองส่วนเสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวมากำหนดกรอบความคิดในการตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้ คือ

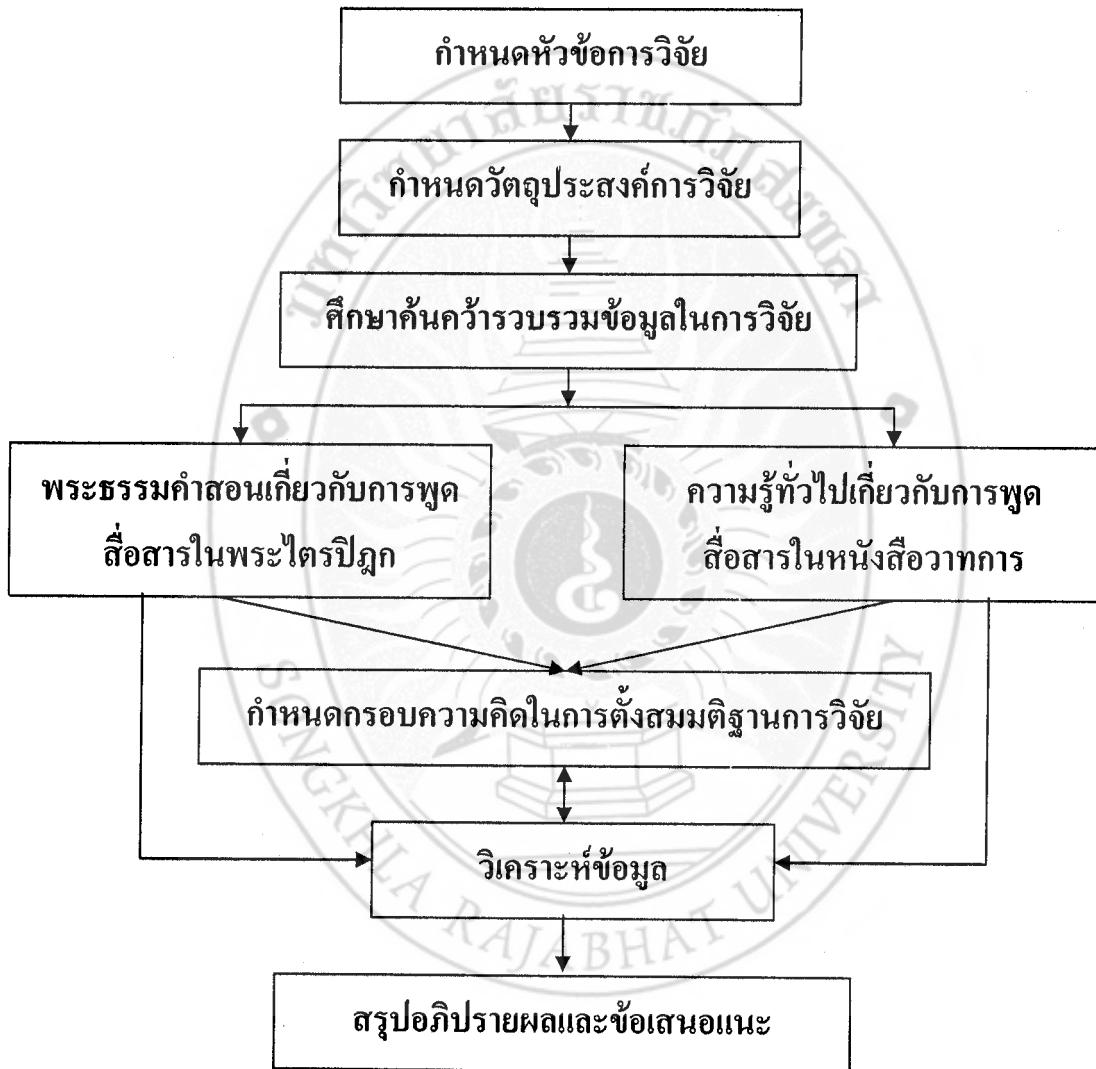
“พัฒนาการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพัฒนาการศึกษาค้นคว้าภาษาไทย สามารถนำมาใช้ในการสอนรายวิชาทางการและวิชาที่เกี่ยวกับการพูดได้”

การออกแบบการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลสำหรับนำมาใช้ในการออกแบบการวิจัย จากตำราด้านระเบียบวิธีวิจัยสาขาสังคมศาสตร์ และจากรายงานวิจัยเรื่องต่าง ๆ ด้านสาขาปรัชญาและสาขาวิชาภาษาไทย หลังเสร็จสิ้นการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้เลือกระเบียบวิธีวิจัยประเภทการวิจัยจากเอกสาร มาเป็นแบบการวิจัย โดยผู้วิจัยนำคำอธิบายของสุวรรณ สุวรรณวิชัย (๒๕๒๕:๑) ที่ได้อธิบายว่า การวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) “ได้แก่ การวิจัยที่จัดทำขึ้นโดยค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ที่ใช้พิสูจน์สมมติฐานในการวิจัยจากเอกสารที่มีผู้จัดทำขึ้นไว้แล้ว รวมกับนำตัวอย่างแบบการวิจัยจากรายงานวิจัยตามที่กล่าวข้างต้นมาใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือก ทั้งนี้ เพราะผู้วิจัยมีความเห็นว่าแบบวิจัยจากเอกสารตามคำอธิบายดังกล่าวเป็นแบบการวิจัยที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง และวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดใน

งานวิจัยเรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธดังรายละเอียดตามที่กล่าวแล้วในบทที่ ๑ เป็นอย่างยิ่ง สำหรับการออกแบบการวิจัยครั้งนี้ แผนการดำเนินการทั้งหมดแสดงด้วยแผนภูมิ ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๓.๑ แสดงการออกแบบการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. วิธีการเลือกเอกสารที่เป็นแหล่งข้อมูลในการวิจัย

การเลือกเอกสารที่เป็นแหล่งข้อมูลที่จะศึกษาวิจัยในงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ ประชารมคำสอนเกี่ยวกับพุทธในคัมภีร์พระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้เลือกหนังสือพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ ๑-๔๕ พิมพ์ครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๒๕ เป็นเอกสารแหล่งข้อมูลในการวิจัย โดยนำแนวทางของ คุณภูริ สีตหลวงวงศ์ (๒๕๓๒ : ๔๖-๔๘) ที่ได้ศึกษาและกล่าวถึงความเชื่อถือได้ของหนังสือพระไตรปิฎกฉบับหลวง ในงานวิทยานิพนธ์ระดับคุณภูริบัณฑิต เรื่อง การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเสนอต่อ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือก สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับเกณฑ์ในการตรวจสอบถึงความเชื่อถือได้ของหนังสือพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พุทธศักราช ๒๕๒๕ ที่คุณภูริ สีตหลวงวงศ์ ใช้เป็นเหตุผลในการกำหนดเอกสาร และแหล่งข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ เนื้อความสำคัญ มีดังนี้

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

คุณภูริ สีตหลวงวงศ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับการจัดตามลำดับชั้นว่ามี ๕ ประเภท คือ

- ๑.) พระไตรปิฎก เรยกว่า นาลี จัดเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ที่สุด ประกอบด้วยคัมภีร์ต่าง ๆ ดังนี้ (๑) วินัยปิฎก (๒) สุตตันตปิฎก (๓) อภิธรรมปิฎก
- ๒.) อรรถกถา เรยกว่า อรรถกถา หรือวัฒนา เป็นวรรณกรรมที่อธิบายพระไตรปิฎกในแง่มุมต่าง ๆ ถือเป็นหลักฐานชั้นที่สอง

๓.) ภีก้า เป็นวรรณกรรมที่อธิบายอรรถกถา ถือเป็นหลักฐานชั้นที่สาม

๔.) อนุภูกิกา เป็นวรรณกรรมที่อธิบายภีก้าอีกทีหนึ่ง ถือเป็นหลักฐานชั้นที่สี่

๕.) สัททาวิเตส เป็นวรรณกรรมว่าด้วยไวยากรณ์ภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ และคำอธิบายศัพท์ต่าง ๆ ถือเป็นหลักฐานประกอบ

เกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารแหล่งข้อมูลในการวิจัย

คุณภูริได้พิจารณาคุณค่าภายนอกและคุณค่าภายในของเอกสารที่จะนำมาศึกษาในงานวิทยานิพนธ์ดังกล่าว โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้คือ

- ๑) เอกสารนั้นมีแหล่งที่มาแน่ชื่อถือได้หรือไม่ และเป็นเอกสารที่เชื่อถือได้ยิ่งกว่า

เอกสารอื่นๆ หรือไม่ โดยแจกรายละเอียดเป็น (๑) ผู้เขียนเอกสาร คือ ไคร (เมื่อไร) (๒) เป็นเอกสารต้นฉบับ แปล คัดลอกหรือปรับปรุง ถ้าไม่ใช่ต้นฉบับจะเชื่อถือได้หรือไม่ว่า เป็นข้อมูลที่ตรงกับต้นฉบับ (๓) เอกสารนั้นมีวัตถุประสงค์อย่างไรในการเผยแพร่

(๔) เอกสารนั้นมีข้อมูลที่ตอบคำถามได้อย่างแท้จริงหรือไม่ แจกรายละเอียดเป็น (๑) ผู้เขียนเอกสารนั้นเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญและมีความสามารถในสิ่งที่เขียนหรือไม่ (๒) ผู้เขียนเอกสารนั้นมีแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้หรือไม่ (๓) ในเอกสารนั้นมีความตั้งใจบิดเบือนความจริงหรือแทรกความคิดเห็นส่วนตัวหรือไม่ (๔) เอกสารสื่อความชัดเจนหรือไม่

ปรากฏว่า เอกสารที่เชื่อถือได้มากที่สุด ทั้งในแง่เปรียบเทียบกับวรรณกรรมพระพุทธศาสนาด้วยกัน และในแง่การให้ข้อมูลที่ตรงต่อการตอบคำถามการวิจัย ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยคุณภูริให้เหตุผลว่า เพราะหนังสือพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับนี้ มีคุณสมบัติเชื่อถือได้ดังนี้ คือ

๑.) เป็นเอกสารแปลอดความจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ที่กระทำโดยผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับกันในยุคสมัยนั้น ๆ จากนั้นก็มีการสังคายนาคัดลอกสอบทานกันเรื่อยมาโดยผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

๒.) พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ เช่นเดียวกับพระไตรปิฎกฉบับอื่น ๆ คือ เพื่อเป็นเอกสารอ้างอิง (สำหรับชาวไทย) เกี่ยวกับวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๓.) ข้อความในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง และพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี เชื่อถือได้ว่าไม่มีความคิดเห็นส่วนตัวของผู้คัดลอกและผู้แปล

๔.) ข้อความในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ สื่อความหมายได้ชัดเจนตามหลักภาษาไทย สามารถสืบค้นข้อมูลเพื่อตอบคำถามในการวิจัยได้

๒. รายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารที่เป็นแหล่งข้อมูลในการวิจัย

หนังสือพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พุทธศักราช ๒๕๒๕ ที่ใช้เป็นเอกสาร แหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยคัมภีร์และหัวข้อธรรมสำคัญต่าง ๆ ดังนี้ (พระราชนูนี ๒๕๒๗ : ๗๙-๘๕)

๒.๑ พระวินัยปิฎก มีจำนวน ๘ เล่ม ประกอบด้วย

เล่ม ๑. มหาวิกังค์ ปฐมนภก ว่าด้วยปาราชิก สังฆทิสส และอนิตยสิกขาบท (สิกขาบทในปัจฉิโนกข์ฝ่ายกิกขุสงฆ์ ๑๕ ข้อแรก)

เล่ม ๒. มหาวิภังค์ ทุติยภาก ว่าด้วยสิกขานบทเกี่ยวกับอาบัติเบาของภิกษุ
(เป็นอันครบสิกขานบท ๒๒๗ หรือศีล ๒๒๗)

เล่ม ๓. ภิกษุณีวิภังค์ ว่าด้วยสิกขานบท ๑๑๑ ของภิกษุณี

เล่ม ๔. มหาวรรค ภาค ๑ มี ๔ ขั้นธกະ ว่าด้วยการอุปสมบท (เริ่มเรื่อง
ตั้งแต่ตรัส្ឋ และประดิษฐานพราศนา) อุโบสถ จำพรรษา และปาราณา

เล่ม ๕. มหาวรรค ภาค ๒ มี ๖ ขั้นธกະ ว่าด้วยเรื่องเครื่องหนัง เกสัช
กูญ จีว นิคหกรณ และการทะเลข่าวิวาทและสามัคคี

เล่ม ๖. จุลวรรค ภาค ๑ มี ๔ ขั้นธกະ ว่าด้วยเรื่องนิคหกรณวุณ്ണานวิธี
และการระงับอธิกรณ

เล่ม ๗. จุลวรรค ภาค ๒ มี ๘ ขั้นธกະ ว่าด้วยข้อบัญญัติปลีกย่อย เรื่อง
เสนาสนะ สังฆเกท วัตรต่าง ๆ การงดสาคป้าปฏิโนกข์ เรื่องภิกษุณี เรื่องสังคายนาครั้งที่ ๑
และครั้งที่ ๒

เล่ม ๘. ปริวาร มหาวิภังค์ ๖ มหาวาร คู่มือถามตอบช้อมความรู้พระวินัย
๒.๒ พระสูตรตันตปีฎก มีจำนวน ๒๕ เล่ม ประกอบด้วย

๒.๒.๑ ทีมนิกาย ๑ เล่ม

เล่ม ๙. ตีลขันธวรรค มีพระสูตรขนาดยาว ๑๓ สูตร หมายสูตร กต่าวถึงจุล
ศีล มัชณิมศีล มหาศีล

เล่ม ๑๐. ทีมนิกาย มหาวรรค มีพระสูตรยาว ๑๐ สูตร ต่ำนมากซึ่งเริ่ม
ด้วย “มหา” เช่น มหาปรินิพพานสูตร มหาสติปัฏฐานสูตร เป็นต้น

เล่ม ๑๑. ทีมนิกาย ป้าปฏิวรรค มีพระสูตรยาว ๑๑ สูตร เริ่มด้วยป้าปฏิ
สูตร หมายสูตรมีชื่อเตียง เช่น จักวัดติสูตร อัคคัญสูตร สิงคากสูตร และสังคีติสูตร

๒.๒.๒ มัชณิมนิกาย ๑ เล่ม

เล่ม ๑๒. มัชณิมนิกาย มุลปัณณาสก์ บั้นต้น มีพระสูตรขนาดกลาง ๕๐ สูตร

เล่ม ๑๓. มัชณิมนิกาย มัชณิมปัณณาสก์ บั้นกลาง มีพระสูตรขนาดกลาง

๕๐ สูตร

เล่ม ๑๔. มัชณิมนิกาย อุปribัณณาสก์ บั้นปลาย มีพระสูตรขนาดกลาง
๕๒ สูตร

๒.๒.๓ สังยุตนิกาย ๕ เล่ม

เล่ม ๑๕. สังยุตนิกาย สถาบันวรรณ รวมคณาจารย์ที่ตรัสและกล่าวตอบบุคคลต่าง ๆ เช่น เทวตา مار กิกขณี พระมหาณี พระเจ้าโกศล เป็นต้น จัดเป็นกลุ่มเรื่องตามบุคคลและสถานที่มี ๑๐ สังยุตต์

เล่ม ๑๖. สังยุตนิกาย นิพานวรรณ ครึ่งเล่ม ว่าด้วยเหตุปัจจัย คือหลักปฏิจสมุปบาท นอกนั้น มีเรื่องชาตุ การบรรลุธรรม สังสารวัฏ ลักษณะะ เป็นต้น จัดเป็น ๑๐ สังยุตต์

เล่ม ๑๗. สังยุตนิกาย ขันธรรมวรรณ ว่าด้วยเรื่องขันธ์ ๕ ในแห่งนุมต่าง ๆ มีเรื่องเบ็ดเตล็ด รวมทั้งเรื่อง สามชิและทัญชิต่าง ๆ ปะปนอยู่บ้าง จัดเป็น ๑๓ สังยุตต์

เล่ม ๑๘. สังยุตนิกาย สพายตนวรรณ เกื้อหนครึ่งเล่มว่าด้วยอายตนะ ๖ ตามแนวไตรลักษณ์ เรื่องอื่นมีเบญจศิล ข้อปฏิบัติให้ถึงอสังขตะ อันตคากิทัญชิ เป็นต้น จัดเป็น ๑๐ สังยุตต์

เล่ม ๑๙. สังยุตนิกาย มหาธรรมวรรณ ว่าด้วยโพธิปักขิยธรรม ๓๗ แต่เรียงลำดับเป็นมรรค โพธิวงศ์ สถิตปัญญา อินทรีย์ สัมมปปดาน พละ อิทธิบาท รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น นิวรณ์ สังโภชน์ คริยสังข์ มาณ ตลอดถึงองค์คุณของพระโสดาบันและอนิสงส์ของการบรรลุโสดาปัตติผล จัดเป็น ๑๗ ยุตต์ (พึงลังเกตว่าคัมภีรนี้ เริ่มต้นด้วยการข้ามความสำคัญของความมีกัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้นเข้าสู่ธรรม)

เล่ม ๒๐. อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก ติกนิبات ว่าด้วยธรรม หมวด ๑ หมวด ๒ หมวด ๓ รวมทั้งเรื่องเอตทัคคะ

เล่ม ๒๑. อังคุตตรนิกาย จตุกนิبات ว่าด้วยธรรม หมวด ๔

เล่ม ๒๒. อังคุตตรนิกาย ปัญจก-นักกนิبات ว่าด้วยธรรมหมวด ๕-๖

เล่ม ๒๓. อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัญชุก-นวกนิبات ว่าด้วยธรรมหมวด ๗-

๙-๕

เล่ม ๒๔. อังคุตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิبات ว่าด้วยธรรมหมวด ๑๐-๑๑

ในอังคุตตรนิกาย มีข้อธรรมหลากหลายลักษณะ ตั้งแต่ทัญชัน มิกตตะ ถึง ปรมตตะ ทั้งสำหรับบรพชิต และสำหรับคุหัสส์ กระจายกันอยู่โดยเรียงตามจำนวน

๒.๒.๕ บุททกนิภัย ๕ เล่ม

เล่ม ๒๕. บุททกนิภัย รวมคัมภีร์ย่อຍ គື້ອ บุທທກປາສູະ (ບທສວດຍ່ອຍ ๗ ໂດຍເພາະມັກຄລສູຕຣ ຮຕນສູຕຣ ກຣົມບທ (ເພາະຕົວຄາດາທີ່ ៤២៣) ອຸທານ (ພຸທຊອທານ ៨០) ອິຕຸຫຼົດກະ (ພຣະສູຕຣທີ່ໄມ້ເຂັ້ມຕົ້ນດ້ວຍ “ເອວມເມ ສູຕໍມ” ແຕ່ເຂົ້ອມຄວາມເຂົ້າສູ່ຄາດາ ດ້ວຍຄໍາວ່າ “ອືດີ ວຸຈຸຕີ” ຮວມ ១២២ ສູຕຣ) ແລະສູຕຕນິບາຕ (ຊຸມນຸ່ມພຣະສູຕຣຊຸດພຶເສຍ ຜົ່ງເປັນຄາດາ ດ້ວນຫຼືອມີຄວາມນໍາເປັນຮ້ອຍແກ້ວ ຮວມ ៣១ ສູຕຣ)

เล่ม ๒៦. บุທທກນິກາຍ ມີຄົມກົດຍ່ອຍເປັນຄາດາດ້ວນ ៥ ຀ື້ອ ວິມານວັດຖຸ (ເຮືອງຜູ້ ເກີດໃນສວຣຄົ້ງຢູ່ວິມານ ເດ່າກາຮ່າທໍາຄວາມດີຂອງທນໃນອົດືດ ທີ່ທໍາໄຫ້ໄດ້ໄປເກີດເຊັ່ນນັ້ນ ៥៥ ເຮືອງ) ເປວັດຖຸ (ເຮືອງເປຣຕເຄ່າກຣມຊ້ວໃນອົດືດທອງທນ ៥១ ເຮືອງ) ເຕຣຄາດາ (ຄາດາຂອງພຣະອຣ້ານຕເກຣະ ៥៦៥ ຮູບທີ່ກ່າວແສດກຄວາມຮູ້ສຶກສັບປະປົມໃນກາຮບຣອຊ່ຽມ ເປັນຕົ້ນ) ເຕຣີຄາດາ (ຄາດາຂອງ ພຣະອຣ້ານຕເຕຣີ ៥១ ຮູບ ທີ່ກ່າວແສດກຄວາມຮູ້ສຶກເຊັ່ນນັ້ນ)

เล่ม ២៧. บุທທກນິກາຍ ທາດກ ພາກ ១ ຮວມຄາດາແສດກຕິຫຣມທີ່ ພຣະພຸທທເຈົ້າຕຣສເມື່ອຄັ້ງເປັນພຣະໂພທິສົຕໍວໃນອົດືດຫາຕີ ແລະມີຄາດາກາຍີຕອງຜູ້ອື່ນປັນຢູ່ນໍາງ ກາກແຮກ ຕັ້ງແຕ່ເຮືອງທີ່ມີຄາດາເດືອຍ (ເອກນິບາຕ) ຕິ່ງເຮືອມີ ៤០ ຄາດາ (ຈັດຕາພືສິນິບາຕ) ຮວມ ៥២៥ ເຮືອງ

เล่ม ២៨. บุທທກນິກາຍ ທາດກ ພາກ ២ ຮວມຄາດາອ່າຍ່າງໃນກາກ ១ ນັ້ນ ເພີ່ມອີກ ແຕ່ເປັນເຮືອງອ່າຍ່າງຍາວ ຕັ້ງແຕ່ເຮືອມີ ៥០ ຄາດາ (ປັບປຸງສານິບາຕ) ຕິ່ງເຮືອມີຄາດາມາກມາຍ (ມາ ນິບາຕ) ຈບລົງດ້ວຍມາວສັນຄຣະທາດກ ຜົ່ງມີ ១,០០០ ຄາດາ ຮວມອີກ ២២ ເຮືອງ ບຣຈນທັ້ງສອງ ກາກ ເປັນ ៥៤៧ ທາດກ

เล่ม ២៩. บุທທກນິກາຍ ມານິທເທສ ກາຍີຕອງພຣະສາວິນຸຕຣອຫິບາຍຂໍາຍ ຄວາມພຣະສູຕຣ ១៦ ສູຕຣ ໃນອັນຫຼຸກວຽກຮະຄແໜ່ງສູຕຕນິບາຕ

ເລີ່ມ ៣០. บุທທກນິກາຍ ສູພນິທເທສ ກາຍີຕອງພຣະສາວິນຸຕຣອຫິບາຍຂໍາຍ ຄວາມພຣະສູຕຣ ១៦ ສູຕຣ ໃນປາຣາຍນວຽກແລະຂັດຄວິສາມສູຕຣໃນອຸຮຄວຽກ ແໜ່ງສູຕຕນິບາຕ

ເລີ່ມ ៣១ บุທທກນິກາຍ ປົງສັນກິທານຮຣກ ກາຍີຕອງພຣະສາວິນຸຕຣອຫິບາຍຂໍ້ອ ອຣມທີ່ລືກຊື້ຕ່າງ ໆ ເຊັ່ນ ເຮືອງ ພາຜ ທິກູ້ ອານາປານ ອິນທຣີ່ ວິໂມກໍ ເປັນຕົ້ນ ອ່າງພິສດາ ເປັນທາງແໜ່ງປັບປຸງແຕກລານ

เล่ม ๓๒ ชุทกนิกาย อปทาน ภาค ๑ คณาประพันธ์แสดงประวัติ โดยเฉพาะในอดีตชาติ เริ่มด้วยพุทธอปทาน (ประวัติของพระพุทธเจ้า) ปัจจेकพุทธอปทาน (เรื่องราวของพระปัจจेकพุทธเจ้า) ต่อด้วยธรรมอปทาน (อัตตประวัติแห่งพระอรหันต์และ) เรียงลำดับเริ่มแต่พระสารีบุตร ตามด้วยพระมหาโนมคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระอนุรุทธ พระปุณณมัณฑานีบุตร พระอุบาลี พระอัญญาโภณทัญญา พระปีนโทลภารทาวาช พระทิรวนิยเรวะ พระอานันท์ ต่อเรื่อยไปจนจบภาค ๑ รวมพระอรหันต์และ ๔๐ รูป

เล่ม ๓๓ ชุทกนิกาย อปทาน ภาค ๒ คณาประพันธ์แสดงอัตตประวัติ พระอรหันต์และต่ออีกจนถึงรูปที่ ๕๕๐ ตอนนี้เป็นธรรมอปทานแสดงเรื่องราวของพระอรหันต์แล้ว เริ่ง เริ่มด้วยพระเถรีที่ไม่คุ้นนาม ๑๖ รูป ต่อด้วยพระเถรีที่สำคัญเรียงลำดับ คือ พระมหาปชาบดีโคตมี พระเบนา พระอุบลวรรณ พระปญาจารा พระกุณฑลเกศี พระกีสา โคตมี พระธรรมทินนา พระสกุลา พระนันทา พระโสண่า พระกัททกาปีลานี พระยโสธร และท่านอื่น ๆ ต่อไปจนจบ ครั้นจบอปทานแล้ว ท้ายเล่ม ๓๓ นี้ มีคัมภีร์ พุทธวงศ์ เป็นคณาประพันธ์แสดงเรื่องของพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันเคยได้ทรงฝ่าและได้รับพยากรณ์จนถึงประวัติของพระองค์เอง รวมเป็นพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์ จบแล้วมีคัมภีร์สืบฯ ชื่อ จริยาปึก ก เป็นท้ายสุด แสดงพุทธจริยาในอดีตชาติ ๓๕ เรื่องที่มีแล้วในชาดก แต่เล่าด้วยคณาประพันธ์ใหม่ ซึ่งตัวอย่างการบันเพ็ญบารมีบางข้อ

๒.๓ พระอภิธรรมปึก มีจำนวน ๑๒ เล่ม ประกอบด้วย

เล่ม ๓๔ ธรรม สังคณี ปกรณ์ ต้นเล่มแสดงมาติกา (แม่นบท) อันได้แก่ บทสรุปแห่งธรรมทั้งหลายที่จัดเป็นชุด ๆ มีทั้งชุด ๓ เช่นจัดทุกสิ่งทุกอย่างประตามมีเป็นกุศลธรรม อกุศลธรรม อพยาக්‍රාතธรรม ชุดหนึ่ง เป็นอัตตธรรม อนาคตธรรม ปัจจุบันธรรม ชุดหนึ่ง ฯลฯ และชุด ๒ เช่นจัดทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสังขธรรม อสังขธรรม ชุดหนึ่ง รูปธรรม อรูปธรรม ชุดหนึ่ง โลกียธรรม โลกุตธรรม ชุดหนึ่ง เป็นต้น รวมทั้งหมดมี ๑๙ ชุด หรือ ๑๖๔ มาติกา จากนั้นขยายความมาติกาที่ ๑ เป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นกุศลธรรม อกุศลธรรม และอพยาກ්‍රාතธรรม ที่กระจายออกไปโดย จิต เจตสิก รูป และนิพพาน ท้ายเล่มมีอีก ๒ บท แสดงคำอธิบายย่อหรือคำจำกัดความข้อธรรมทั้งหลายในมาติกาที่กล่าวถึงข้างต้นจนครบ ๑๖๔ มาติกา ได้คำจำกัดความข้อธรรมใน ๒ บท เป็น ๒ แบบ (แต่บทท้ายจำกัดความไว้เพียง ๑๒๒ มาติกา)

เล่ม ๓๕. วิภังค์ ปกรณ์ ยกหลักธรรมสำคัญ ๆ ขึ้นมาแจกแจงแยกແບບ อธิบายกระชาຍອກให้เห็นทุกແຈ້ງชัดเจนจนไปเป็นเรื่อง ๆ รวมอธิบายทั้งหมด ๑๙ เรื่อง คือ ขันธ์ & อายตนะ ๑๒ ชาตุ ๑๙ อริยสัจจ์ & อินทรี ๒๒ ปฏิจสมุปบาท สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปชาน ๔ อิทธิบาท ๔ โพชณ์ ๓ กรรมมีองค์ ๘ ผ่าน อัปปมัญญา ศีล & ปฏิสัมพิทา ๔ ญາณ ประเกทต่าง ๆ และเบ็ดเตล็ดว่าด้วยอุคคลธรรมต่าง ๆ อธิบายเรื่องใด ก็เรียกว่าวิภังค์ของ เรื่องนั้น ๆ เช่น อธิบายขันธ์ & ก็เรียกขันธวิภังค์ เป็นต้น รวมมี ๑๙ วิภังค์

เล่ม ๓๖. ชาตุกตา บุคคลบัญญัติปกรณ์ นำข้อธรรมในมาติกาทั้งหลายและ ข้อธรรมอื่น ๆ อีก ๑๒๕ อย่าง มาจัดเข้าในขันธ์ & อายตนะ ๑๒ และชาตุ ๑๙ ว่าข้อใดได้หรือ ไม่ได้ในอย่างไหน ๆ และบุคคลบัญญัติ บัญญัติความหมายของซื้อที่ใช้เรียกบุคคลต่าง ๆ ตาม คุณธรรม เช่นว่า “โสดาบัน” ได้แก่ บุคคลผู้ละสังโภชน์ ๓ ได้แล้ว ดังนี้เป็นต้น

เล่ม ๓๗. กถาวัตถุ ปกรณ์ กัมภีร์ที่พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ประธาน การสังคายนาครั้งที่ ๓ เรียนเรียงขึ้น เพื่อแก้ความเห็นผิดของนิกายต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ครั้งนั้น ซึ่งได้แตกแยกกันออกไปแล้วถึง ๑๙ นิกาย เช่น ความเห็นว่า พระอรหันต์เดื่อมจาก ဓรหัตตผล ได้ เป็นอรหันต์พร้อมกับการเกิด ได้ ทุกอย่างเกิดจากการ เป็นต้น ประพันธ์เป็น คำปูจจาวิสชนา มีทั้งหมด ๒๑๕ กถา

เล่ม ๓๘. ยมก ปกรณ์ ภาค ๑ กัมภีร์อธิบายหลักธรรมสำคัญให้เห็น ความหมายและขอบเขตอย่างชัดเจน และทดสอบความรู้อย่างลึกซึ้ง ด้วยวิธีตั้งคำถามข้อนกัน เป็นคู่ ๆ (ยมก แปลว่า คู่) เช่น ถามว่า ธรรมทั้งปวงที่เป็นกุศล เป็นกุศลอนุ หรือว่าธรรมทั้ง ปวงที่เป็นกุศลอนุ เป็นกุศล รูป (ทั้งหมด) เป็นรูปขันธ์ หรือว่ารูปขันธ์ (ทั้งหมด) เป็นรูป, ทุกข์ (ทั้งหมด) เป็นทุกขสัจจ์ หรือว่าทุกขสัจจ์ (ทั้งหมด) เป็นทุกข์ หลักธรรมที่นำมาอธิบาย ในเล่มนี้มี ๑ คือ อนุ (เช่นกุศลอนุ) ขันธ์ อายตนะ ชาตุ สัจจะ สังหาร อนุสัย ตามตอบ อธิบายเรื่องใด ก็เรียกว่ายมกของเรื่องนั้น ๆ เช่น อนุยมก ขันธยมก เป็นต้น เล่มนี้ จึงมี ๑ ยมก

เล่ม ๓๙. ยมก ปกรณ์ ภาค ๒ ตามตอบอธิบาย หลักธรรมเพิ่มเติมจากภาค ๑ อีก ๑ เรื่อง คือ จิตดยมก ธรรมยมก (กุศล-อกุศล-อัพยากตธรรม) อินทรียมก บรรจบเป็น ๑๐ ยมก

เล่ม ๔๐. มหา ปัญญา ปกรณ์ ภาค ๑ กัมกีริปัญญา อธิบายปัจจัย ๒๕ โดย พิสดาร แสดงความสัมพันธ์ของอาศัยเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแง่ด้านต่าง ๆ ธรรม ที่นำมาอธิบาย ก็คือ ข้อธรรมที่มีในมาติกาคือ แม่นบท หรือบทสรุปธรรม ซึ่งกล่าวไว้แล้วใน กัมกีริสังคณ์นั้นเอง แต่อธิบายเฉพาะ ๑๒๒ มาติกาแรกที่เรียกว่า อภิธรรมมาติกา ปัญญาเล่น แรกนี้ อธิบายความหมายของปัจจัย ๒๕ เป็นการปูพื้นความเข้าใจเบื้องต้นก่อน จากนั้นจึงเข้า สู่เนื้อหาของเล่น คือ อนุโลมติกปัญญา อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายใน แม่นบทชุด ๓ (ติกมาติกา) โดยปัจจัย ๒๕ นี้น เช่นว่า กฎธรรมเป็นปัจจัยแก่กฎธรรม โดย อุปนิสัยปัจจัย (พระศรัทธา จึงให้ทาน จึงสามารถศึก จึงบำเพ็ญผล จึงเจริญวิปัสสนา ฯลฯ) กฎธรรมเป็นปัจจัยแก่กฎธรรม โดยอุปนิสัยปัจจัย (คิดถึงทานที่ตนได้ให้ ศักดิ์ที่ได้ รักษาแล้ว ดีใจ ขัดเป็นอารมณ์แแนวหนทางนักศึกษา ทิฏฐิ มีศรัทธา มีศึก มีปัญญา แล้วเกิด manganese ฉันดีกว่า เก่งกว่า หรือเกิดทิฏฐิว่า ต้องทำอย่างเรานี้เท่านั้น จึงถูกต้อง ฯลฯ) อกุศล ธรรมเป็นปัจจัยแก่กฎธรรมโดยอุปนิสัยปัจจัย (พระความอยากบางอย่าง หรือพระมานะ หรือทิฏฐิ จึงให้ทาน จึงรักษาศึก จึงทำผ่านให้เกิด ฯลฯ) กฎธรรมเป็นปัจจัยแก่กฎธรรม โดยอารัมณปัจจัย (คิดถึงผ่านที่ตนเคยได้แต่มาเดื่อมไปเสียแล้ว เกิดความโหนนัส ฯลฯ) อย่างนี้เป็นต้น (เล่มนี้อธิบายแต่ในเชิงอนุโลมคือตามนัยปกติไม่อธิบายตามนัยปฏิเสธจึง เรียกว่าอนุโลมปัญญา)

เล่ม ๔๑ มหา ปัญญา ปกรณ์ ภาค ๒ อนุโลมติกปัญญา ต่อ คือ อธิบาย ความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแม่นบทชุด ๓ ต่อจากเล่ม ๔๐ เช่น อดีตธรรมเป็น ปัจจัยแก่ปัจจุบันธรรม โดยอารัมณปัจจัย (พิจารณารูปเสียงเป็นต้นที่ดับเป็นอดีตไปแล้วว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เกิดความโหนนัสขึ้น ฯลฯ) เป็นต้น

เล่ม ๔๒ มหา ปัญญา ปกรณ์ ภาค ๓ อนุโลมทุกปัญญา อธิบายความ เป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลาย ในแม่นบทชุด ๒ (ทุกมาติกา) เช่น โลกียธรรมเป็นปัจจัยแก่ โลกียธรรม โดยอารัมณปัจจัย (รูปายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักษุวิญญาณ ฯลฯ) ดังนี้ เป็นต้น

เล่ม ๔๓ ปัญญา ปกรณ์ ภาค ๔ อนุโลมทุกปัญญาต่อ

เล่ม ๔๔ ปัญญา ปกรณ์ ภาค ๕ ยังเป็นอนุโลมปัญญา แต่อธิบายความ เป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแม่นบทต่าง ๆ ข้ามชุดกันไปมา ประกอบด้วย อนุโลมทุก ติกปัญญา ธรรมในแม่นบทชุด ๒ (ทุกมาติกา) กับธรรมในแม่นบทชุด ๓ (ติกมาติกา) เช่น อธิบาย “กฎธรรมที่เป็นโลกุตรธรรม เป็นปัจจัยแก่กฎธรรม ที่เป็นโลกียธรรม โดยอธิปติ

ปัจจัย” เป็นอย่างไร เป็นต้น อนุโลมติกทุกปีภูฐาน ธรรมในแม่น้ำทชุด ๓ (ติกมาติกา) กับธรรมในแม่น้ำทชุด ๒ (ทุกมาติกา) อนุโลมติกติกปีภูฐาน ธรรมในแม่น้ำทชุด ๓ (ติกมาติกา) กับธรรมในแม่น้ำทชุด ๒ (ติกมาติกา) โยงระหว่างต่างชุดกัน เช่นอธิบายว่า “กุศลธรรมที่เป็นอดีตธรรมเป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมที่เป็นปัจจุบันธรรมเป็นอย่างไร เป็นต้น อนุโลมทุกทุกปีภูฐาน ธรรมในแม่น้ำทชุด ๒ (ทุกมาติกา) กับธรรมในน้ำทชุด ๒ (ทุกมาติกา) โยงระหว่างต่างชุดกัน เช่น ชุดโภกียะ โลกุตตระ กับชุดสังฆะอะสังฆะ เป็นต้น

เล่ม ๔๕ ปีภูฐาน ปกรณ์ ภาค ๖ เป็นปัจจนีปีภูฐาน คืออธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายอย่างเด่นก่อน ๆ นั่นเอง แต่อธิบายแบ่งปีภูเสษ แยกเป็นปัจจนีปีภูฐาน คือ ปีภูเสษ + ปีภูเสษ เช่นว่า ธรรมที่ไม่ใช่กุศล อาศัยธรรมที่ไม่ใช่กุศลเกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัย เป็นอย่างไร อนุโลมปัจจนีปีภูฐาน คือ อนุโลม + ปีภูเสษ เช่นว่า อาศัยโภกิยธรรม ธรรมที่ไม่ใช่โลกุตตรธรรม เกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัย เป็นอย่างไร ปัจจนียาลุโลมปีภูฐาน คือ ปีภูเสษ + อนุโลม เช่นว่า อาศัยธรรมที่ไม่ใช่กุศลธรรมที่เป็นอกุศล เกิดขึ้น โดยเหตุปัจจัย เป็นอย่างไร และในทั้ง ๓ แบบนี้ แต่ละแบบ จะอธิบายโดยใช้ธรรมในแม่น้ำทชุด ๓ แล้วต่อด้วยชุด ๒ แล้วข้ามชุดระหว่างชุด ๒ กับชุด ๓ ชุด ๓ กับชุด ๒ ชุด ๒ กับชุด ๓ ชุด ๒ กับชุด ๒ จนครบทั้งหมดเหมือนกัน ดังนั้นแต่ละแบบจึงแยกออกจากกันเป็น ติก ทุก ทุกติก ติกทุก ติกติก ทุกทุก ตามลำดับ (เขียนให้เต็มเป็น ปัจจนีติกปีภูฐาน ปัจจนีทุกปีภูฐาน ปัจจนี ยทุกติกปีภูฐาน ฯลฯ ดังนี้เรื่อยไป จนถึงท้ายสุดคือ ปัจจนีyanu โลมทุกปีภูฐาน)

คำว่าปีภูฐานนี้ ท่านอธิบายค่อนข้างละเอียดเฉพาะเล่มต้น ๆ เท่านั้น เล่มหลัง ๆ ท่านแสดงไว้แต่หัวข้อหรือแนว และทิ้งไว้ให้ผู้เข้าใจแนวนี้แล้วเอาไปแจกแจงโดยพิสดารเอง

พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า พระไตรปีภูมีเนื้อความทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งเป็น พระวินัยปีภู ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ พระสูตตันตปีภู ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ และพระอภิธรรมปีภู ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์

๓. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากหนังสือพระไตรปีภู จำนวน ๔๕ เล่ม ดังกล่าวทั้งต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

๓.๑ การสำรวจข้อมูลเพื่อการวิจัย กระทำโดยการอ่านครั้งที่หนึ่ง เพื่อพิจารณาว่า มีข้อมูลเพียงพอที่ทำการศึกษาวิจัยหรือไม่

๓.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย กระทำโดยการอ่านครั้งที่สอง เพื่อค้นคัด บันทึกข้อมูลประธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดสื่อสาร ไปตามลำดับจากเล่มที่ ๑-๔๕

๓.๓ การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัย กระทำโดยการอ่านครั้งที่สาม เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่นำมาศึกษาวิจัยอีกครั้ง

การจัดกระทำกับข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. การจำแนกข้อมูล

ข้อมูลประธรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎก ที่รวบรวมมาได้ จาก การค้นคัดตามที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมาจัดกระทำ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ นำข้อมูลที่เก็บรวบรวม ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ จากนั้นได้นำมาจำแนกออก ตามประเด็นหัวข้อสำคัญ หรือหัวข้อที่เป็นหัวข้อใหญ่ตามที่กำหนดในการศึกษาวิจัย ดังนี้คือ

- ๑) ข้อมูลส่วนที่เป็นความนำ
- ๒) ข้อมูลส่วนที่เป็นพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับผู้พูด
- ๓) ข้อมูลส่วนที่เป็นพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับสารที่ใช้สื่อสาร
- ๔) ข้อมูลส่วนที่เป็นพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับภาษาที่ใช้พูดสื่อสาร
- ๕) ข้อมูลส่วนที่เป็นพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับผู้ฟัง
- ๖) ข้อมูลส่วนที่เป็นพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับผลของการพูด

ขั้นที่ ๒ นำข้อมูลต่าง ๆ ที่จำแนกไว้ตามประเด็นหัวข้อที่เป็นหัวข้อใหญ่ดังกล่าว มาวิเคราะห์ แล้วนำข้อมูลในแต่ละหัวข้อมาจำแนกออกเป็นหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อย่อยตามที่ กำหนด จากนั้นก็นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จำแนกเรียบร้อยแล้วมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เรียบเรียง รายละเอียดต่าง ๆ ของเนื้อหาไปตามลำดับรวมเป็นองค์ความรู้เรื่องภาษาศาสตร์แนวพุทธ

๒. การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลพิธีกรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้จัดกระทำกับข้อมูลที่นำมาเสนอในงานวิจัย ดังนี้

๒.๑ การเขียนอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นควาระรวมข้อมูลมาจากการหนังสือพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พุทธศักราช ๒๕๒๕ เท่านั้น ไม่ได้อ้างอิงถึงหนังสืออื่นใด ดังนั้นในการเขียนอ้างอิงที่มาของข้อมูลจึงไม่ได้จัดทำเชิงบรรดาแบบที่ปฏิบัติกัน ทั้งนี้ก็เพื่อให้การเขียนในการนำเสนอข้อมูลมีความกะทัดรัด ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่าย โดยการอ้างอิงข้อความที่เป็นข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยจะระบุเฉพาะ เล่ม คัมภีร์ ข้อ และหน้าดังรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

เล่ม หมายถึง ลำดับเล่มที่ของพระไตรปิฎก

คัมภีร์ หมายถึง หมวดหมู่คัมภีร์พระไตรปิฎกเล่มที่อ้างถึง โดยใช้อักษรย่อ ดังนี้ (ว) หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก (ส) หมายถึง คัมภีร์พระสูตรคันตปิฎก และ (อ) หมายถึง คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก

ข้อ หมายถึง เลขข้อที่ปรากฏอยู่หน้าข้อความพิธีกรรมในพระไตรปิฎก เล่มที่อ้างถึง ซึ่งจะเป็นหมายเลขที่ใช้กำกับข้อความพิธีกรรมตรงกับฉบับภาษาบาลีดังเดิม หรือฉบับพิมพ์ครั้งใดก็ตาม

หน้า หมายถึง เลขหน้าของพระไตรปิฎกเล่มที่อ้างถึง

ตัวอย่างการเขียนเชิงบรรณ เช่น

(เล่ม ๒ (ว) ข้อ (๑๙๗) หน้า ๒๐๖)

เล่ม ๒ หมายถึง พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒

(ว) หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก

ข้อ (๑๙๗) หมายถึง พิธีกรรมคำสอนข้อที่ ๑๙๗ ในเล่มที่ ๒

หน้า ๒๐๖ หมายถึง เลขหน้า ๒๐๖ ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒

๒.๒ การบันทึกข้อมูลที่น้อมนำมาศึกษาวิจัย

ข้อมูลที่น้อมนำมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง ไม่มีการเพิ่มเติมส่วนที่เป็นการวิพากษ์ การปรับ หรือแปล ด้วยถ้อยคำใหม่แต่อย่างใด ใน การบันทึกรายละเอียดของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ ผู้วิจัยพยายามบันทึกตัวอักษรให้คงตามต้นฉบับมากที่สุด แต่ด้วยเหตุผลความจำเป็นที่ต้องการให้ผู้อ่านได้สังเกต รับรู้ ถึงสาระสำคัญของพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดในงานวิจัยได้ชัดเจน และต้องการให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสาระต่าง ๆ ได้ง่าย รวดเร็วขึ้น ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาปรับเปลี่ยน การบันทึกตัวอักษรข้อความบางส่วน แตกต่างไปจากต้นฉบับเดิม ดังนี้

- ๑) พิมพ์ข้อความด้วยตัวอักษรสีเท้ม เพื่อเน้นเนื้อความบางตอน
- ๒) ตัดเกรื่องหมายวรรคตอน เช่น ? ! , ออ ก
- ๓) คำที่เป็นอักษรย่อ จะเขียนคำเต็มแทน เช่น
รา. เห็นพระเจ้าฯ...(รา.จะเขียนคำเต็มว่า ท่านพระราหู)
- ๔) ละข้อความบางตอนที่เป็นพระธรรมคำสอนด้านอื่นซึ่งไม่ใช่ด้านการพูด ไม่ใช่สาระสำคัญที่ต้องการกล่าวถึง ละข้อความพระธรรมคำสอนด้านการพูดที่กล่าวถึงผลกระทบของกรรมที่บุคคลกระทำ รวมกันไปทั้งทางกาย วาจา ใจ จะละข้อความที่กล่าวถึงการกระทำด้านกาย และใจไว้ โดยใช้เครื่องหมาย...แทนการละข้อความนั้น ๆ

ตัวอย่าง เช่น

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปปบุญเป็น:inline? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ดเว้นจากปานาติบตา งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจากการแมสุนิจจาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากปีสุณาวาจา งดเว้นจากพรุสาวาท งดเว้นจากสัมผัปปลาปะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้ เราเรียกว่าสัปปบุญ”

เขียนละข้อความ ดังนี้

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปปบุญเป็น:inline? บุคคลบางคนในโลกนี้...งดเว้นจาก มุสาวาท งดเว้นจากปีสุณาวาจา งดเว้นจากพรุสาวาท งดเว้นจากสัมผัปปลาปะ...บุคคลนี้เรา เรียกว่าสัปปบุญ”

* หมายเหตุ จากพระธรรมคำสอนที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างข้างต้น ผู้วิจัยครรชขอทำความตกลงเบื้องต้นว่าการดเว้นจากมุสาวาท ปีสุณาวาจา ผุสุณาวาท และสัมผัสปปลาปะนัน เป็นเพียงส่วนหนึ่งของคุณลักษณะของสับปนุรุษเท่านั้น มิใช่ว่ามีคุณสมบัติ ๔ อย่างนี้ แล้ว จัดเป็นสับปนุรุษ ต้องเข้าใจว่ายังมีคุณสมบัติอื่นอีก โดยสังเกตจากเครื่องหมาย...ที่แสดงว่ามี ข้อความอื่นที่ละไว้ อย่างนี้เป็นต้น

ตัวอย่าง เช่น

อุกรกิกมุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ เป็นผู้ถูก ทอดทิ้งไว้ในนรก เมื่ອนสิ่งของที่เขานำมาทอดทิ้งไว้ ธรรม ๑๐ ประการเป็นไอน คือ เป็นผู้ ผ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในการ ๑ พุดเท็จ ๑ พุดส่อเตี้ยด ๑ พุดคำหยาบ ๑ พุดเพ้อ เจ้อ ๑ อยากได้ของผู้อื่น ๑ มีจิตปองร้าย ๑ มีความเห็นผิด ๑ อุกรกิกมุทั้งหลายบุคคลผู้ ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการนี้แล เป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้ในนรก เมื่อมีนสิ่งของที่เขานำมา ทอดทิ้งไว้

เขียนและรวม ดังนี้

อุกรกิกมุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ...คือเป็นผู้...พูด เท็จ ๑ พุดส่อเตี้ยด ๑ พุดคำหยาบ ๑ พุดเพ้อเจ้อ ๑...

๕) เพิ่มข้อความบางตอนที่ในหนังสือละเอียดไว้ เพราะได้กล่าวความนี้ไว้ แล้วในเนื้อความข้างต้น

ตัวอย่าง เช่น

“เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ สิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ สิ่งที่ ไม่ได้ทราบว่าทราบ ๑ สิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้”

เขียนเพิ่มข้อความ ดังนี้

“อุกรกิกมุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เมื่อมีนถูกนำมา โยนลงนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไอน คือ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ สิ่งที่ ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ สิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าทราบ ๑ สิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้”

๖) ข้อธรรมที่มีเนื้อความคำสอนซ้ำกันหรือคล้ายกัน บางครั้งจะนำเสนอข้อ ธรรมเหล่านี้เพียงหนึ่งข้อ ส่วนข้ออื่น ๆ จะระบุเฉพาะเชิงอรรถอ้างอิงเอาไว้

ตัวอย่าง เช่น

“...ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดใน
นรกเหมือนถูกนำมายินดง ธรรม ๔ ประการเป็นไนน คือ ...พุดเท็จ ๑ พุดส่อเสียด ๑ พุดคำ^๑
หมาย ๑ พุดเพ้อเจ้อ ๑ (เล่ม ๒๑ (๙) ข้อ (๖๔) หน้า ๖๕)

“...ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดใน
นรกเหมือนถูกนำมายินดง ธรรม ๔ ประการ เป็นไนน คือ...เป็นผู้มักพุดเท็จ ๑ พุดส่อเสียด
๑ พุดคำหมาย ๑ พุดเพ้อเจ้อ ๑ (เล่ม ๒๑ (๙) ข้อ (๘๑) หน้า ๘๓)

“...ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดใน
นรกเหมือนถูกนำมายินดง ธรรม ๔ ประการเป็นไนน คือ...เป็นผู้มักพุดเท็จ ๑ พุดส่อเสียด ๑
พุดคำหมาย ๑ พุดเพ้อเจ้อ ๑ (เล่ม ๒๑ (๙) ข้อ (๘๒) หน้า ๘๓)

ข้อความที่เขียน จะนำเสนอเฉพาะข้อมูลในข้อ (๘๒) หน้า ๘๓ ส่วนข้ออื่น ๆ จะ
เขียนเชิงอรรถอ้างอิงไว้ ดังนี้

“...ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดใน
นรกเหมือนถูกนำมายินดง ธรรม ๔ ประการ เป็นไนน คือ...เป็นผู้มักพุดเท็จ ๑ พุดส่อเสียด
๑ พุดคำหมาย ๑ พุดเพ้อเจ้อ ๑ (เล่ม ๒๑ (๙) ข้อ (๘๒, ๘๓) หน้า ๘๓ ข้อ (๖๔) หน้า ๖๕)

(๓) เขียนเพิ่มข้อความที่เป็นชื่อบุคคลประกอบไว้ในวงเดือน เพื่อขยาย
เนื้อความให้ผู้อ่านได้เข้าใจ

ตัวอย่าง เช่น

[๓๒๘] ด้วยข้อความอุปมาข้อก่อนของท่านกัสสป ข้าพเจ้าก็มีความพอใจ
ยินดียิ่งแล้ว...

เขียนเพิ่มข้อความ ดังนี้

(เจ้าปายสี กล่าวกันท่านกัสสปว่า) ด้วยข้อความอุปมาข้อก่อนของ
ท่านกัสสป ข้าพเจ้าก็มีความพอใจยินดียิ่งแล้ว...

๙) นำข้อมูลในบางข้อธรรมมาเรียบเรียงรวมเนื้อความเข้าด้วยกัน เพื่อจะได้
เสนอเนื้อความได้กระชับ กะทัดรัดขึ้น

ตัวอย่าง เช่น

[๑๙๖] ที่ชื่อว่า โอมสวัสดิ์ ได้แก่ คำพูดเสียดแทงให้เจ็บใจด้วยอาการ ๑๐ อย่าง คือ ชาติ๑ ชื่อ ๑ โคง๑ การงาน๑ ศิลป๑ โรค๑ รูปพรรณ๑ กิเลส๑ อาบัติ๑ คำค่า๑

[๑๙๗] ที่ชื่อว่า ชาติ ได้แก่ ชาติ๒ คือ ชาติธรรม๑ ชาติอุกฤษ្ស๑
ที่ชื่อว่า ชาติธรรม ได้แก่ ชาติคนจันทน์ ชาติคนจักสถาน ชาติพราวน
ชาติคนช่างหนัง ชาติคนเกดอกไม้ นี้ชื่อว่าชาติธรรม

ที่ชื่อว่า ชาติอุกฤษ្ស ได้แก่ ชาติกษัตริย์ ชาติพระมหาณี นี้ชื่อว่าชาติ
อุกฤษ្ស

เขียนรวมข้อความ ดังนี้

“ที่ชื่อว่า โอมสวัสดิ์ ได้แก่ คำพูดเสียดแทงให้เจ็บใจด้วยอาการ ๑๐ อย่าง คือ ชาติ๑ (ที่ชื่อว่า ชาติ ได้แก่ ชาติ๒ คือ ชาติธรรม๑ ชาติอุกฤษ្ស๑ (เล่ม ๒ (๑) ข้อ (๑๙๗) หน้า ๒๐๖) ชาติธรรม ได้แก่ ชาติคนจันทน์ ชาติคนจักสถาน ชาติพราวน ชาติคนช่างหนัง ชาติคนเกดอกไม้...ชาติอุกฤษ្ស ได้แก่ ชาติกษัตริย์ ชาติพระมหาณี” (เล่ม ๒ (๑) ข้อ (๑๙๘) หน้า ๒๐๖)

(๕) เขียนแยกข้อความบางข้อความ เพื่อจำแนกประเด็นเนื้อความนั้น
ออกเป็นข้อ ๆ

ตัวอย่าง เช่น

“...ถูกรภิกษุทั้งหลายปุกุชนผู้มีได้สตับ ผู้มาแล้วด้วยความเมานิความไม่มี
โรค ฯลฯ หรือปุกุชนผู้มีได้สตับผู้มาแล้วด้วยความเมานิชีวิต ย้อมประพฤติทุจริตทางกาย
ทางวาจา ทางใจ”

เขียนแยกเป็น

...ถูกรภิกษุทั้งหลาย ปุกุชนผู้มีได้สตับผู้มาแล้วด้วยความเมานิความไม่มี
โรค ย้อมประพฤติทุจริต...ทางวาจา

...ถูกรภิกษุทั้งหลาย ปุกุชนผู้มีได้สตับผู้มาแล้วด้วยความเมานิชีวิต ย้อม
ประพฤติทุจริต...ทางวาจา

(๑) นำข้อมูลที่ใช้เป็นตัวอย่างประกอบมาเสนอเพียงบางตัวอย่าง ส่วนตัวอย่างอื่น ๆ ที่เหมือนหรือคล้ายกัน หรือกล่าวในลักษณะในทำงเดียวกัน ไม่ได้นำมาระบุ เชิงอรรถอ้างอิงไว้ทั้งหมด เพราะมีจำนวนมากเกินไป เช่น ตัวอย่างที่เป็นคำทักษาย ตัวอย่าง ผลของการพูดสื่อสาร เป็นต้น

(๒) คำบางคำในข้อความที่พิมพ์สะกดการันต์ผิด ได้ปรับแก้ใหม่ตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
ตัวอย่าง เช่น

“...เราพึง ไถ่ถาน ชักไชร ໄລ่เดียงเป็นอย่างดี...”

ปรับแก้เป็น

...เราพึง ไถ่ถาน ชักไช ໄລ่เดียงเป็นอย่างดี

การสรุปอภิปรายผลและเสนอข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำผลการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลตามหัวข้อประเด็นที่ได้กำหนดในการศึกษาวิจัยทั้งหมดมาสรุปผล พร้อมกับอภิปรายผลเพื่อพิสูจน์สมมติฐานการวิจัยตามที่ได้ตั้งไว้ และได้เสนอแนะแนวทางในการนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ แก่ผู้ที่สนใจ

การจัดทำรายงานผลการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดมาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม แล้วนำไปขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิและเมธิวิจัยช่วยพิจารณาตรวจสอบให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อบกพร่อง ข้อผิดพลาดต่าง ๆ จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

สรุป ในการดำเนินการในการวิจัยเรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธตามขั้นตอนกระบวนการที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๕ และผลการดำเนินการทั้งหมดเสร็จสิ้นลงในปี พ.ศ. ๒๕๔๗